

Nederlandse Voedsel- en
Warenautoriteit
Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Draaiboek *Xylella fastidiosa*

NVWA Fytosanitair

Datum: April 2018
Versie: 1.00

Doel draaiboek:

Dit draaiboek is samengesteld door de NVWA en treedt in werking als er een verdenking van *Xylella fastidiosa* is.

Het doel van dit draaiboek is om snel en effectief te reageren op een vondst van *Xylella fastidiosa* en zodoende het proces van beheersing en uitroeiing adequaat en effectief uit te kunnen voeren.

Dit draaiboek is een uitwerking van de regelgeving op het moment van publicatie van dit draaiboek. Vanwege regelmatige wijzigingen van de regelgeving wordt dit draaiboek regelmatig herzien.

Inhoud

1. Inleiding
2. Stroomschema
3. Stappenplan
4. Voorbeeld scenario's
5. Samenstelling teams en verantwoordelijkheden
6. Klankbordgroep
7. Lijst belanghebbenden en organisaties
8. Wet- en regelgeving
9. Afkortingen, definities en verwijzingen

1. Inleiding

Dit draaiboek vormt een handleiding om snel en effectief te reageren op een vondst en/of uitbraak van *Xylella fastidiosa* met als doel uitroeiing. Het EU Uitvoeringsbesluit ([2015/789/EU](#)) is hierbij leidend. Dit draaiboek geeft weer welke teams en organisaties betrokken zijn bij een vondst en/of uitbraak in Nederland en hun verantwoordelijkheden. Het draaiboek is samengesteld uit een stappenplan (H3), samengevat in een stroomschema (H2).

Xylella fastidiosa (Xf) is een plant pathogene bacterie die in de EU is gereguleerd voor alle planten en producten (IAI). Binnen de EU heeft Xf een quarantaine status volgens [2000/29/EU](#). Dit betekent dat als het organisme in Nederland wordt waargenomen het moet worden uitgeroeid, volgens de specifieke EU noodmaatregelen (2015/789/EU). Naar aanleiding van een uitbraak in Italië, in oktober 2013, werden specifieke Europese noodmaatregelen van kracht voor dit organisme. Sindsdien zijn er nieuwe uitbraken vastgesteld in andere lidstaten. De noodmaatregelen 2015/789/EU zijn enkele malen gewijzigd. Op de website van de EU staat de laatst geldende versie.

Er zijn vier ondersoorten beschreven:

- Xylella fastidiosa* subsp. *fastidiosa*;
- Xylella fastidiosa* subsp. *multiplex*;
- Xylella fastidiosa* subsp. *sandyi*;
- Xylella fastidiosa* subsp. *pauca*.

Deze subspecies kunnen weer opgesplitst worden in verschillende "sequentie typen" (ST's). Zo zijn binnen *Xylella fastidiosa* subsp. *fastidiosa* de sequentie typen ST72, ST76 en ST77 gevonden.

De bacterie wordt op natuurlijke wijze verspreid door xyleem-voedende cicaden. De kans op mechanische overdracht, bijvoorbeeld via snoeien, is klein maar kan niet worden uitgesloten. Echter de grootste kans dat Xf Nederland binnenkomt is via geïnfecteerd plantmateriaal afkomstig uit het buitenland (uit gebieden waar deze bacterie aanwezig is). De bacterie is vooral bekend als schadelijk in olijf, citrus en druif, maar heeft veel meer waardplanten.

Vectoren

De natuurlijke verspreiding van plant naar plant vindt met name plaats door zuigende insecten. Elk xyleem sap voedend insect is een potentiële vector. De snelheid waarmee Xf zich verspreidt en de mogelijke schade aan gewassen is sterk afhankelijk van de aanwezige vectoren, hun waardplantenbereik en -voorkeuren. Het is dus belangrijk om de vector te kennen. De kennis over de vectoren is nog beperkt. Bekende vectoren zijn de cicaden, bijvoorbeeld:

- Philaenus spumarius*. Deze vector is ook aanwezig in Nederland en heeft een brede waardplantenreeks
- Acrogonia terminalis*,
- Carneocephala fulgida*,
- Draeculacephala minerva*,
- Graphocephala atropunctata*,
- Homalodisca vitripennis*.

Een uitgebreide lijst van (potentiele) vectoren staat in het Eliminatie Scenario *Xylella fastidiosa*.

Nadat het insect Xf heeft opgenomen, kan de bacterie direct overgedragen worden naar een andere plant. De rol die de een specifieke vector speelt in het overdragen van de bacterie hangt af van de aantallen en de efficiëntie van de overdracht. Deze kan verschillen per waardplant.

Waardplanten

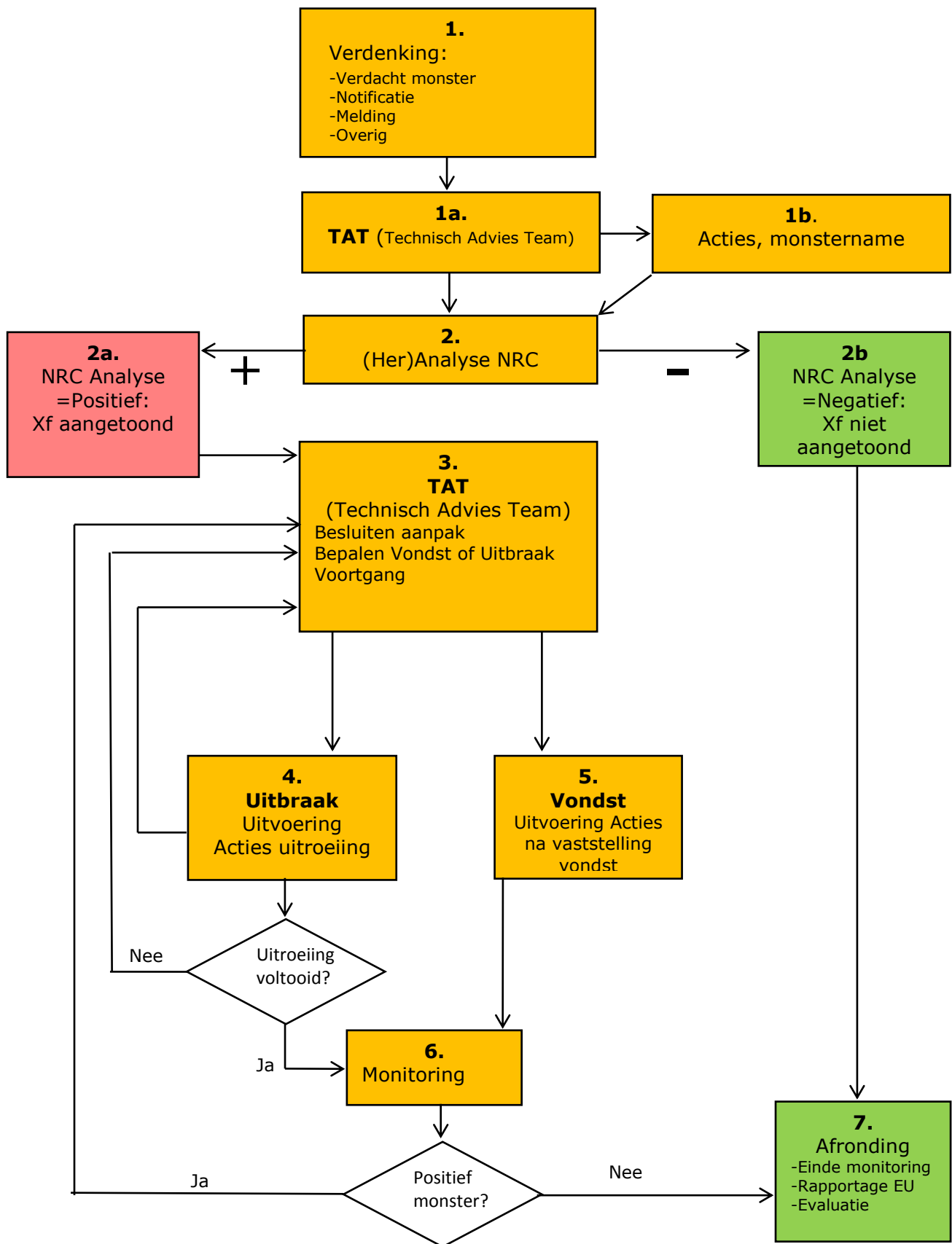
In de EU-regelgeving wordt onderscheid gemaakt tussen "**specified plants**" (alle plantensoorten bekend als waardplant) en "**host plants**" (de plantensoorten bekend als waardplant van de Xf-stammen die in de EU voorkomen ingedeeld per Xf-ondersoort).

De lijst "**specified plants**" bevat ca. 200 genera en soorten en staat in Annex I van Uitvoeringsbesluit 2015/789/EU en wijzigingen (Annex I van de geconsolideerde versie).

De lijst "**host plants**" bevat ruim 80 genera en soorten ([Commission database of host plants](#)). Deze lijsten worden regelmatig door de Europese Commissie geactualiseerd

Bij een vondst of uitbraak van *X.fastidiosa* is het noodzakelijk om de actuele maatregelen en actuele waardplantenlijsten te raadplegen via de [EU website](#).

2. Stroomschema

3. Stappenplan

Onderstaand stappenplan beschrijft de stappen in het schema in hoofdstuk 2.

Stap nr.	Beschrijving / Actie	Verantwoordelijk team
1.	Verdenking van aanwezigheid van <i>Xylella fastidiosa</i> , op verschillende manieren, hieronder uitgesplitst:	Team Expertise Fyto
	Monsteruitslag: verdacht Analyseresultaat van NVWA 1^e PCR analyse is positief: <i>X.fastidiosa</i> aangetoond ->Naar 2	LAB NRC
	Monsteruitslag: verdacht Analyse resultaat van Naktuinbouw ->Naar 2	LAB NRC
	Notificatie In partij vanuit NL is in ander land Xf aangetoond. Als een melding binnenkomt via Europhyt (EU) of 3 ^e Land via Team Expertise Fyto: Direct beoordeling door Team Expertise Fyto/NRC. ->Naar 1a	Team Expertise Fyto
	Melding/overig Bijvoorbeeld melding door bedrijf/organisatie, verdachte symptomen gezien. ->Naar 1a	Team Expertise Fyto Team Inspectie Fyto/GB Keuringsdienst
1a	Expertise Fyto organiseert TAT overleg. Doel: informatie over verdacht monster verzamelen en 1 ^e acties uitzetten ->Naar 1b	Team Expertise Fyto
1b	Uitvoeren acties - tracering - (her)bemonstering door NVWA ->naar 2	Team Inspectie Fyto/GB, eventueel samen met Keuringsdienst
2	Analyse van monster(s). Heranalyse als 1 ^e analyse uitgevoerd is door ander lab dan NRC ->naar 2a of 2b	LAB NRC
2a	Analyseresultaat 2 ^e analyse en/of na heranalyse is positief = <i>Xylella fastidiosa</i> is bevestigd (=detected)	LAB NRC
	Team Expertise Fyto organiseert TAT overleg ->naar 3	Team Expertise Fyto
2b	Analyseresultaat is negatief =geen <i>Xylella fastidiosa</i> aangetoond (=not detected) Einde draaiboek ->Naar 7	LAB NRC

<p>3</p>	<p>TAT overleg naar aanleiding van positieve lab-uitslag NRC</p> <p>Besluitvorming maatregelen Bepalen Vondst of Uitbraak</p> <p>Uitbraak ->naar stap 4</p> <p>Vondst ->naar stap 5</p> <p>Aandachtspunten in TAT overleg: -beoordelen situatie en informatie -formeren dagelijks TAT team -formeren operationeel actieteam -uitrollen eliminatiescenario -afbakening van 5 km instellen -vervoersverbod instellen -kaartmateriaal maken -(lucht)foto's maken -communicatie -informereren LNV/PAV -informereren stakeholders -communicatieplan opstellen -operationeel plan opstellen -monsternameplan opstellen -beschikkingen opstellen -beoordelen vondst of uitbraak -betrekken KD's -instructies op maat maken -briefing / opleiding organiseren -etc afhankelijk van locatie en situatie</p>	<p>Team Expertise Fyto</p> <p>Directeur NPPO</p>
	<p>Rapportage aan EU, verplicht binnen 8 werkdagen 1^e melding positieve diagnose.</p> <p>Vervolgrapportages aan EU uitgebreid binnen 30 werkdagen, en wanneer relevante nieuwe informatie beschikbaar is</p>	<p>Team Expertise Fyto</p>
<p>4</p>	<p>Uitbraak Operationele uitvoering uitroeiing door Teams Inspectie Fyto/GB en Keuringsdienst</p> <p>Stap 3 en 4 worden herhaald, zo vaak als nodig is</p>	<p>Teams Inspectie Fyto/GB en Keuringsdienst</p>
<p>5</p>	<p>Vondst Maatregelen bij vondst kunnen beperkter zijn dan bij uitbraak, afhankelijk van locatie en situatie.</p> <p>Aandachtspunten: -vernietigen partij -instellen monitoring -rapportage aan EU Overige aandachtspunten: zie stap 3</p>	<p>Teams Inspectie Fyto/GB</p> <p>Team Expertise Fyto (rapportage aan EU)</p>

6	Na uitroeiing van vondst en uitbraak volgt monitoring van locatie(s) voor 2 jaar. (monstername) Bij nieuwe vondst (positieve monsteruitslag) -> naar 3 Indien geen nieuwe vondsten: -> naar 7	Team Expertise Fyto
7	Afronding Uitroeiing in TAT overleg -Einde monitoring -Rapportage aan EU -Evaluatie	Team Expertise Fyto

4. Voorbeeld scenario's

Er zijn drie voorbeeld scenario's uitgewerkt waarbij een verschillende aanpak nodig kan zijn en specifieke aandachtspunten aan de orde zijn. Dit zijn voorbeelden. Bij een vondst van *Xylella fastidiosa* zal altijd maatwerk nodig zijn en de specifieke aanpak zal in de TAT overleggen afgesproken worden, gebaseerd op het eliminatiescenario (zie ook het stappenplan in hoofdstuk 3)

- vondst in recent geïmporteerd plantmateriaal
- vondst in kas
- vondst in buitenteelt of openbaar groen

4.1 Recent geïmporteerd plantmateriaal

Volgens 2015/789/EU zal bij een positieve laboratorium uitslag op *Xylella fastidiosa* altijd direct een afbakening ingesteld moeten worden (art 4 lid 1.), tenzij er aan specifieke voorwaarden voldaan wordt. Dit betekent dat er zo snel mogelijk uitgebreid onderzoek gedaan moet worden om hierover een beslissing te kunnen nemen. Het gaat hier om monsternamen, tracering en inspectie. De uit te voeren acties en maatregelen worden besproken in het TAT overleg.

Voor de situatie van recent geïmporteerd materiaal is GEEN afbakening nodig als voldaan wordt aan alle voorwaarden in art 6 lid a-c.:

- er zijn bewijzen dat Xf recent in NL is binnengebracht met de planten waarop Xf is gevonden
- er zijn aanwijzingen dat de planten besmet waren voordat ze in NL binnen zijn gebracht.
- in de nabijheid van de planten zijn geen vectoren van Xf gevonden.

Bij een vondst in een recent geïmporteerde partij zal in TAT (**Stap 3**) de aanpak erop gericht zijn om aan te tonen dat het gaat om een recent geïmporteerde partij.

Als er voldaan wordt aan de voorwaarden zal er geen afbakening nodig zijn. Noodmaatregel 2015/789/EU eist dat er minimaal 2 jaar gemonitord moeten worden in omgeving van de besmet bevonden planten op aanwezigheid van Xf.

4.2 Kas (binnenteelt)

Bij een vondst van Xf in plantmateriaal in kassen zullen de volgende acties ondernomen worden:

- De kas wordt grondig geïnspecteerd,
- Het plantmateriaal wordt bemonsterd en er wordt geïnspecteerd op aanwezigheid van vectoren.
- Er wordt een traceringsonderzoek gestart naar de herkomst (backward tracing) van het plantmateriaal en naar leveranties (forward tracing) van plantmateriaal.
- De omgeving van de kas wordt onderzocht op aanwezigheid van vectoren en plantmateriaal in de omgeving wordt bemonsterd.

4.3 Buitenteelt of openbaar groen

Bij een vondst van Xf in een buitenteelt is de eerste maatregel een afbakening van het gebied. Om de besmette zone wordt een zone van 100m afgebakend. Hieromheen wordt een zone van 5 km afgebakend (de bufferzone). Vervolgens wordt een traceringsonderzoek gestart naar de bron van de besmetting. Binnen de besmette zone en de 100 meterzone moeten alle waardplanten worden verwijderd. In de bufferzone wordt een onderzoek gestart, met bemonstering, naar vectoren en waardplanten.

Operationele acties zijn afhankelijk van situatie en locatie en worden bepaald in TAT overleg.

5. Samenstelling teams en verantwoordelijkheden

Technisch Advies Team (TAT)

Wanneer een vondst en/of uitbraak van *Xylella fastidiosa* is bevestigd, wordt een Technisch Advies Team (TAT) onder leiding van de Directeur NPPO bijeengeroepen. Deze overleg structuur heeft een centrale rol in de aanpak. Het TAT adviseert Directeur NPPO over de te nemen acties. Tijdens een TAT worden de actualiteit, de ontwikkelingen en de te nemen acties besproken, inclusief de communicatie met belanghebbenden.

Het TAT bestaat **tenminste** uit:

Functie	Taak
MT-Lid / Directeur NPPO	Voorzitter, verbinding met MT
Senior Inspecteur Expertise Fytosanitair	Adviseur, coördinatie, contacten klankbordgroep
Inspecteur/medewerker Expertise Fytosanitair	Secretaris, verbinding met Inspectie Fyto/GB
Senior beleidsmedewerker Expertise	Kennis regelgeving EU, rapportage en contact EU
Teamleider NRC	Coördinatie Monsteronderzoek
Teamleider Inspectie	Coördinatie operationele uitvoering
Medewerker BURO	Opstellen eliminatiescenario en advies
Medewerker Communicatie	Opstellen communicatieplan en advies communicatie
Medewerker advisering	Juridisch advies maatregelen
Medewerker ICB	Administratieve ondersteuning monsteruitslagen, etc
Inspecteur team Inspectie Fyto/GB	Kennis situatie op locatie, operationele uitvoering
Wetenschappelijk medewerker NRC	Kennis organisme, uitvoering toetsen
Keuringsdienst	Kennis bedrijf, operationele uitvoering

6. Klankbordgroep

Bij een uitbraak van *Xylella fastidiosa* kan een speciale Klankbordgroep georganiseerd worden. Dit overleg is bedoeld om belanghebbenden en direct betrokkenen te informeren over de gekozen maatregelen. Medewerking van betrokkenen is belangrijk voor een effectieve uitvoering van de maatregelen.

Het bijeenroepen van speciale Klankbordoverleggen wordt besproken in het TAT overleg.

De klankbordgroep bestaat uit (niet uitputtend):

- Directeur NPPO/MT lid (voorzitter)
- Sr. Inspecteur Team Expertise Fyto (secretaris en adviseur uitroeiingsactie)
- Sr. Beleidsadviseur Team Expertise Fyto
- Teamleider Team Inspectie Fyto/GB (coördinator uitvoering survey en bestrijding)
- Vertegenwoordiger Keuringsdienst(en)
- Vertegenwoordigers van belanghebbenden in het afgebakende gebied
 - o gemeentes binnen het afgebakende gebied
 - o andere regionale overheden indien vertegenwoordigd in het afgebakende gebied
 - o in overleg met gemeenten evt. andere partijen/organisaties uitnodigen (terreineigenaren, natuurorganisaties)
- Beleidsmedewerker Ministerie LNV/PAV
- Communicatieadviseur NVWA

7. Lijst belanghebbenden en organisaties

(deze lijst is niet uitputtend)

Organisatie
Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA)
Ministerie van Landbouw en Voedselkwaliteit, directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit (LNV/PAV)
Naktuinbouw
Kwaliteits Controle Bureau (KCB)
Bloembollen Keurings Dienst (BKD)
Nederlandse Algemene Keuringsdienst (NAK)
Vereniging Bloemenveiling Nederland (VBN)
Plantum
Anthos
LTO Vakgroep Bomen &Vaste Planten
LTO Glaskracht NL
Tuinbranche NL
Tree Center Opheusden
Greenport Boskoop
Treeport Zundert
Gemeenten: Betreffende gemeenten in afgebakend gebied
Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)
Staatsbosbeheer
Vereniging van Bos en Natuurterrein Eigenaren (VBNE)
LandschappenNL
Natuurmonumenten

8. Wet- en regelgeving

Het wettelijk kader voor *Xylella fastidiosa* wordt bepaald door de Fytorichtlijn 2000/29/EU en het voor *Xylella fastidiosa* specifieke uitvoeringsbesluit 2015/789/EU, gewijzigd in 2017/2352/EU van de Europese Commissie. Dit besluit is genomen op basis van het wetenschappelijke advies van de EFSA, die hebben vastgesteld dat het fytosanitair risico van dit organisme dusdanig is dat er specifieke maatregelen nodig zijn.

De actuele versie van het uitvoeringsbesluit is te vinden via:

https://ec.europa.eu/food/plant/plant_health_biosecurity/legislation/emergency_measures/xylella-fastidiosa_en

Nationale regelgeving

- Plantenziektenwet
- Regeling invoer, uitvoer en verkeer van planten
- Besluit bestrijding schadelijke organismen

9. Afkortingen, definities en verwijzingen

Afkortingen

TAT	Technisch Advies Team
NPPO	National Plant Protection Organisation
NRC	Nationaal Referentie Centrum NVWA
ICB	Incident en Crisis Beheer NVWA
Xf	<i>Xylella fastidiosa</i>

Definities

Vondst: Eerste melding van Xf, onder bepaalde voorwaarden kunnen lichtere maatregelen genomen worden.

Uitbraak: Er kan niet voldaan worden aan de voorwaarde waarbij vondst kan gelden. Vanwege situatie zijn afbakening en bijbehorende maatregelen nodig.

Verwijzingen naar andere documenten:

- Wetgeving
- Relevante Eppo Protocollen: diagnostiek (PM7/24), inspectie van zendingen (PM3/81) en inspectie van productielocaties (PM3/82)
- Website NVWA over *Xylella fastidiosa*
- Eliminatiescenario *Xylella fastidiosa*